

УДК 378.134:78

ЕМОЦІЙНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СПІВАКА-ВОКАЛІСТА

Зарицька А.А., к. пед. н.,
викладач постановки голосу
Луцький педагогічний коледж

Зарицький А.О., старший викладач
кафедри історії, теорії мистецтв та виконавства факультету мистецтв
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
заслужений артист України

У статті розглянуто емоційність як основу професійної компетентності майбутнього співака-вокаліста. Здійснено теоретико-методологічний аналіз підходів та поглядів на роль емоційності у процесі вокальної підготовки. Визначено емоційність як засіб розвитку вокально-технічної та художньо-виконавської майстерності. Розглянуто емоційний інтелект як важливий складник професійного становлення співака-вокаліста. Охарактеризовано методи та прийоми емоційного налаштування майбутніх співаків-вокалістів.

Ключові слова: професійна компетентність, вокальна підготовка, емоційний інтелект, методи емоційного налаштування.

В статье рассмотрена эмоциональность как основа профессиональной компетентности будущего певца-вокалиста. Осуществлен теоретико-методологический анализ подходов и взглядов на роль эмоциональности в процессе вокальной подготовки. Определена эмоциональность как средство развития вокально-технического и художественно-исполнительского мастерства. Рассмотрен эмоциональный интеллект как важная составляющая профессионального становления певца-вокалиста. Охарактеризованы методы и приемы эмоциональной настройки будущих певцов-вокалистов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, вокальная подготовка, эмоциональный интеллект, методы эмоциональной настройки.

Zarytska A.A., Zarytskyi A.O. EMOTIONALITY AS THE BASIS OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE SINGER-VOCALIST

The article deals with emotion as the basis of professional competence in preparing singer-vocalist in higher education. Done theoretical and methodological analysis approaches and views on the role of emotion in the vocal training. Defined emotion as a means of vocal-technical, artistic and performance skills. Emotional intelligence are considered as an important part of professional development of singer-vocalist. Author determined methods and techniques on the emotional setting of future singers-vocalists.

Key words: professional competence, vocal training, emotional intelligence, emotional setting methods.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом мистецької освіти є модернізація навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних освітніх вимог, підготовка конкурентоспроможного, гармонійно розвиненого фахівця, що володіє системою знань, умінь, навичок та стрижневими компетентностями, які забезпечать йому належне виконання професійних функціональних обов'язків. Тому актуального значення набуває питання формування професійної компетентності фахівця, зокрема у підготовці співака-вокаліста.

Оскільки професійна компетентність визначається знаннями й уміннями, що втілюються у творчому саморозвиткові та самореалізації, то основними завданнями організації навчально-виховного процесу ВНЗ є розкриття особистісного потенціалу майбутнього фахівця у музично-педагогіч-

ній діяльності, досягнення продуктивності змісту професійно-практичної підготовки, удосконалення системи формування психічних процесів особистості.

Професійна компетентність майбутнього співака-вокаліста залежить не тільки від рівня музичних та інтелектуальних якостей, а й від здатності до самопізнання та емоційної саморегуляції, вміння розуміти та чутливо реагувати на стан інших людей, через музику виражати свої почуття. Тому професійна підготовка співака-вокаліста у вищих навчальних закладах повинна відбуватися у гармонійній єдності вокально-технічного, художньо-творчого та емоційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що різні аспекти дослідження проблеми професійної компетентності фахівця активно обго-

ворюються вченими (Н. Бібік, М. Гончар, О. Калегіна, П. Терехов). Зокрема, на важливості особистісних якостей поряд із професійними знаннями, уміннями та навичками наголошується у працях В. Аніщенко та А. Михайличенка; структура професійної компетентності фахівця розкривається у працях В. Сластьоніна, Є. Шиянова.

Актуальні питання професійного становлення фахівця у сфері музичного мистецтва знайшли своє відображення у низці праць вітчизняних учених – А. Болгарського, М. Букач, Л. Василенко, Л. Матвєєвої, І. Немикіної, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької О. Щолокової, Г. Яковлевої та ін.

Проблема емоційної культури особистості як важлива характеристика професіоналізму висвітлена у працях В. Додінова, Л. Збітневої, Л. Соколової; питання емоційного інтелекту розглянуті у роботах Дж. Майєра, П. Саловея та ін.

Проте питання вираження емоційних станів у структурі професійної компетентності майбутнього співака-вокаліста ще не стало предметом спеціального аналізу.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні ролі емоційності у формуванні професійної компетентності майбутнього співака-вокаліста у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна компетентність співака-вокаліста значною мірою залежить від поведінкових виявлень, які визначаються інтенсивністю емоційного стану та виражаються у важливих особистісних якостях.

До складників професійної компетентності співака-вокаліста належить низка професійних якостей, без яких неможлива його самореалізація. Це володіння методологією розвитку співацького голосу, знання основ фонації та вокально-художньої мови, знання різноманітного за стильовими та жанровими ознаками вокально-технічного та навчально-художнього репертуару, систематичне підвищення власної виконавської майстерності, гармонійне співвідношення між зовнішнім (фізіотехніка) та внутрішнім (психотехніка) розвитком співака.

Вже на початкових етапах постановки голосу емоційність забезпечується змістовністю та природністю організації співочого процесу. Тобто емоція – це не лише художньо-виконавський засіб впливу на слухача, а й важливий засіб досягнення технічної досконалості співочого голосу, необхідного для професійного становлення майбутнього співака-вокаліста.

Згідно із трактуванням відомого фізіолога П. Анохіна «емоції – це фізіологічний

стан організму, який має яскраво виражене суб'єктивне забарвлення і охоплює усі види відчуттів і переживань людини – від глибоко травмуючих переживань до високих форм радості і соціального життєвідчуття» [1, с. 173].

Емоції характеризують як переживання діяльності, так і прояв ставлення до себе і оточення. Їх відрізняє вибірковість і відповідність певним об'єктам, особам, процесам. Сенсоутворювальну роль емоцій розкрив В. Вілюнас [2], на стимулювальну і регулювальну функцію емоцій вказав Л. Виготський [3], художньо-пізнавальну, естетично-виражальну роль емоцій відзначив К. Станіславський [8].

Акцентуючи увагу на ролі емоцій та почуттів у процесі створення художнього образу та виконавської інтерпретації, Ф. Шаляпін наголошував: «Зрозумів я раз і назавжди, безповоротно – математична правильність у музиці і найкращий голос мертві до тих пір, доки математика і музика не заповнені почуттями і уявою» [10, с. 276].

Найпершою суттєвою якістю співацького голосу є емоційне забарвлення, зумовлене різними категоріями почуттів – подивом, радістю, щастям, насолодою, стражданням, гнівом, розпачем.

Продовження думки про важливість емоційної сфери у вихованні співака знаходимо у працях М. Микиші: «У мистецтві співу важливий не тільки голос як такий, а й уміння відчувати, пережити і передати цим голосом найтонші порухи людської душі» [9, с. 63]. Поряд із володінням голосовим апаратом він наголошував на важливості володіння фактором переживання (психотехнікою), що характеризується комплексом виконавських прийомів, емоційною виразністю, інтерпретаційною оригінальністю. Педагог розглядає «вокально-творчий спокій» як упевненість співака у своїх силах і можливостях та в успішності виконання будь-якого технічного і художнього завдання за відсутності будь-якої напруженості, скутості, нервозності [9].

Водночас переживання як один із механізмів прояву готовності до вокально-виконавської діяльності співака, як особливий специфічний об'єкт свідомості нерозривно пов'язаний зі знаннями. «Разом із тим знання, навіть найабстрактніше, є найглибшим особистісним переживанням, яке, набуваючи суспільного характеру, є свідомим компенсаторним механізмом, що заповнює дефіцит інформації, необхідної для досягнення мети» [7].

Емоції, що виникають у результаті виконавського переживання, мають активізуючий (стенічний) характер, сприяють підви-

щенню життєвого тону організму, його енергії і сили, але можуть мати і депресивний (астенічний) характер, що знижує життєдіяльність. [4, с. 122]. Це пов'язано із хвилюванням, змінами усіх нервових процесів у корі головного мозку. Певною мірою під впливом емоцій змінюється моторно-рухова сфера, міміка, тембральність. Характер співака, морально-вольові якості, світогляд особистості визначають характер і активність емоційних переживань.

У дисертаційному дослідженні О. Єрошенко використовує термін «вокальні емоції» як «різновид професійних суб'єктивних емоцій виконавця-вокаліста, котрі є специфічними емоціями, притаманними психофізіологічному стану співака під час виконання вокального твору, особливі ознаки яких детерміновані, з одного боку, їхнім позитивним знаком, а з іншого – унікальністю самого механізму фонаційного співацького процесу» [5, с. 13].

Співацький голос – унікальний музичний інструмент, який знаходиться «всередині» самого виконавця і відіграє вирішальну роль у досягненні художньо-творчого результату, а емоційність є однією з найважливіших якостей професійної компетентності вокаліста, яка виражається у морально-вольових якостях, світогляді, направленості особистості, характері й активності емоційних переживань.

У діяльності співака-вокаліста емоції проявляються у зовнішніх формах поведінки, в інтенсивності емоційного стану, втілюються в художньо-образній переконливості. Стійкі емоційні властивості особистості співака стають його емоційною характеристикою (дієвість, яскравість, глибина переживань, узгодженість із вольовими і інтелектуальними якостями) та проявляються як єдність афективного та інтелектуального, переживання і пізнання.

Гнучкість емоційної диспозиції особистості забезпечує зміну вольових процесів співака-вокаліста в художньо-творчій діяльності, регулює мобільність емоційно-вольових станів, що виражається у наявності перешкод як зовнішнього (час, простір, протидії людей), так і внутрішнього характеру (ставлення, настрої, симпатії та антипатії, психічний стан, втома), які, будучи усвідомленими і пережитими, викликають у людини вольове зусилля, «яке створює необхідний тонус, мобілізаційну готовність до подолання труднощів» [6, с. 184].

З огляду на це особливої актуальності набуває проблема розвитку емоційного інтелекту співака-вокаліста як уміння «інтелектуально» керувати своїм емоційним життям у досягненні особистісного і про-

фесійного успіху. У роботах Дж. Майєра і П. Саловея утверджується тлумачення емоційного інтелекту, який «включає здатність адекватно сприймати, оцінювати та виражати емоції; спроможність породжувати почуття, які сприяють мисленню; здатність до розуміння тієї чи іншої емоції на рівні аналітичного аналізу; свідоме управління емоціями для власного емоційного та інтелектуального зростання» [11, с. 227–232].

Властивості, притаманні співаку-вокалісту, що володіє емоційним інтелектом, проявляються у синтезі п'яти основних здатностей. Перший блок виявляється в усвідомленні вокалістом власних емоцій і вважається провідним в емоційному інтелекті, оскільки спроможність керувати власними емоціями починається з того моменту, коли особистість усвідомлює виникнення у неї переживань, їхній характер та інтенсивність. Другий блок емоційного інтелекту продукує розкриття, управління, регулювання власними емоціями та переживаннями. Співаки-вокалісти, які не мають такої властивості, постійно перебувають у стані дистресу та безпорадних спроб подолання власних негативних почуттів, а ті, що в змозі контролювати емоції, значно швидше долають небажані емоційні стани. Третій блок уможлиблює спроможність реалізації зусиль співака-вокаліста у досягненні художньо-творчої мети, професійної креативності. У четвертому блоці емоційного інтелекту репрезентуються здатності до розпізнавання та розуміння емоцій, які виникають у інших людей, зокрема у наявності емпатії. П'ятий складник емоційного інтелекту виражається в уміннях як своєрідному мистецтві позитивного ставлення, як значущій навичці, яка забезпечує спроможність співака володіти емоціями, що виникають в процесі художньо-виконавської співтворчості [11].

У підготовці співака-вокаліста пропонуємо застосовувати такі методи емоційного налаштування, як:

– *метод оптимістичного психологічного налаштування*, що передбачає налаштування студента на стан радості і успішності співацького процесу, насолоди, природності звукоутворення та психологічного комфорту;

– *метод емоційно-образних характеристик та порівнянь*, що виражається у характерному тембральному звуковидобуванні, політності та легкості звучання, яке акумулює зорові (яскравий, блискучий, прозорий, світлий, темний, білий сріблястий, сонячний), тактильні (м'який, жорсткий, густий, сухий), смакові (смачний, аромат-

ний, м'ясистий, солодкий гіркий), емоційні (веселий, сумний, радісний, щирий) характеристики художнього образу;

– *метод асоціацій* використовується з метою формування політності звуку, тобто розвитку високої співацької форманти (пропонується візуально уявити, що голос має подолати значну відстань без посилення сили звуку). Для активізації діафрагмальних м'язів можна використати асоціативну вправу «Прожені кота!» (вимова слова «киш» сприяє усвідомленню м'язових відчуттів). Вправа «Вдихни аромат чарівної квітки!» допоможе налаштуватись на глибоке співацьке дихання, рефлексивно підготує до чіткої координованої продуктивної роботи.

– *метод акме-техніки* спрямований на пошук конкретної творчої індивідуальності вокаліста, успішний розвиток його духовно-моральних якостей, пізнавальних інтересів, здібностей та потребує подальшого індивідуально-продуктивного удосконалення і корекції у досягненні професійного акме.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, емоційність як особистісна сфера є одним із пріоритетних компонентів формування професійної компетентності співака-вокаліста та стрижневим, найбільш інтегративним конструктом фахового становлення.

Водночас емоційність як психофізіологічна властивість співака-вокаліста є однією з важливих професійних якостей його діяльності, яка оптимізує формування професійної компетентності співака-вокаліста, виражаючись у відчутті творчого підйому, спокою, врівноваженості. Вона є потужним фактором розвитку, оволодіння вищими рівнями вокально-творчої діяльності.

Перспективними для подальших наукових розвідок є вияв специфічних ознак та

визначення емоційних складників вокально-виконавчої діяльності співака.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анохин П.К. Избранные труды. Системные механизмы высшей нервной деятельности [Текст] / П.К. Анохин. – Москва : Наука, 1979. – 454 с.
2. Вилюнас В. Психология развития мотивации: современные и классические исследования. Научные данные и жизненные примеры [Текст] / В. Вилюнас. – Санкт-Петербург : Речь, 2006. – 458 с.
3. Выготский Л.С. Современные течения в психологии [Текст] / Л.С. Выготский // Выготский Л.С. Развитие высших психических функций / Л. С. Выготский. – Москва, 1960. – С. 458–481.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики [Текст] / Л.Б. Дмитриев – М.: Музыка, 2007. – 368 с.
5. Єрошенко О.В. Емоційна сфера у вокальній творчості: музично-естетичні та виконавські аспекти. [Текст] : автореф. дис...канд. пед. Наук : 17.00.03 / О.В. Єрошенко; Харк. держ. ун-т імені І.П. Котляревського. – Х., 2008. – 21 с.
6. Кузнецова Л.М. Життєстійкість як фактор успішної самореалізації сучасної студентської молоді [Текст] / Л.М. Кузнецова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 121. – С. 182–187.
7. Лихвар В.Д. Художньо-творчий потенціал як механізм самореалізації особистості [Електронний ресурс] / В.Д. Лихвар // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – 2008. – № 3. – С. 71–80. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/-had_2008_3_9.pdf, вільний.
8. Лужницький Г. Український театр: Наукові праці, статті, рецензії [Текст] : зб. праць / Г. Лужницький. – Львів, 2004. – Т. 1 : Наукові праці. – 344 с.
9. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва [Текст] / М.В. Микиша – Київ : Музична Україна, 1971. – 89 с.
10. Шаляпин Ф.И. Литературное наследство : в 2-х томах / Ф.И. Шаляпин. – М., 1957. – Т.1. – 397 с., с. 276.
11. Mayer J.D. The Intelligence of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. – 1993. – Vol. 17. – P. 227–232.